

hej LÄGSTADIET!

#1 2025

När fakta får
klor och tassar

Alla pratar om
phonics – vad är det?

*Ljuda högt för
stärkt läs- och
skrivutveckling*

Ut med undervisningen!

NATUR &
KULTUR

En tidning från Natur & Kultur

NATUR &
KULTUR

GULDKLASSEN

Början på något stort

Ny läslära
Fk-åk 3

Läsinlärning enligt phonics

Långvarigt läsengagemang föds ur riktigt bra berättelser. Med Guldklassen kan dina elever förvänta sig spänning, magi, vardagsdrama och lek med språket. Med Guldklassen får du allt du behöver för att skapa en inspirerande och tydlig undervisning för alla delar av språket.

Läs mer på guldklassen.se

Hej!

Välkommen till det första numret av *Hej lågstadiet!*
En tidning för dig som arbetar i förskoleklass till
årskurs 3.

Här hittar du relevant och inspirerande innehåll
som du kan samtala om med dina kollegor och
ta med dig direkt in i klassrummet. Vad sägs om
didaktiska tips, lektionsidéer, elevexempel och
intervjuer med lärare, forskare och författare?

Varje nummer har ett tema som lyfter ett aktuellt
ämne. I det här numret står läsning och läsinlärning
i fokus. Du får bland annat möta författaren Ingela
Korsell, ta del av konkreta tips kring phonics och
läsutveckling samt läsa om hur lärare arbetar med
läslust i praktiken.

Vi hoppas att tidningen kan vara ett stöd i
vardagen och en källa till nya tankar och idéer.
Hör gärna av dig med synpunkter eller förslag
till kommande nummer på lagstadiet@nok.se

Trevlig läsning!

Natur & Kultur Läromedel

Innehåll

Lite av varje	4
Hej författare!	6
Alla pratar om phonics	7
Strukturerad läsinlärning	8
När fakta får klor och tassar	10
Hej lågstadielärare!	13
Lyckas med högläsningen	14
Livet på förlaget	16
När klassrummet flyttar ut	18
En lekfull väg till språket	20
Kraften i gemensam läsning	22

Hej lågstadiet! #1 2025
Ges ut av: Natur & Kultur
Redaktör: Marie Stana
Grafisk form: Bäck
Omslagsfoto: Shutterstock

För nyhetsbrev: Anmäl dig på
nok.se/nyhetsbrev

Vill du kontakta oss och komma med förslag till kommande nummer
av tidningen eller har du kommentarer kring något du läst?
Mejla oss, lagstadiet@nok.se

Natur & Kultur

Varje gång du väljer förlaget Natur & Kultur är du med och bidrar till något större. Vi är en oberoende stiftelse som ska göra skillnad i samhället. Förutom att inspirera till läsande och lärande stärker vi röster i det demokratiska samtalet genom priser, stipendier och stöd. **Vi ger ordet till fler.**

Nominera till *Läspriset!*

Nominera
senast sista
december!

Välkommen att nominera en forskare, pedagog eller folkbildare som har gjort en viktig insats för läs- och skrivundervisningen i Sverige. Det går att nominera exempelvis:

- En forskare som har studerat barns läsande och utvecklat kunskaper om läsning.
- En pedagog som har utvecklat metoder för att undervisa barn i läsning och väckt deras lust att läsa.
- En bibliotekarie som har stimulerat barns läsande eller någon annan som gjort betydande insatser för att utveckla och stödja barns läsintresse.

Vi välkomnar nomineringar till Natur & Kulturs läspris till och med den **sista december**.

Läs mer och nominera på nok.se/laspriset

Natur & Kulturs läspris
Till minne av Ingvar Lundbergs insatser
för barns läsutveckling

Väggalfabet – ett visuellt stöd under hela läsåret

I **Guldklassens** väggalfabetet har varje bokstav ett kort med två sidor, en i färg och en som är svartvit. Tanken är att alfabetet i början av läsåret sätts upp i klassrummet så att den svartvita sidan visas. När ni sedan går igenom en ny bokstav vänds den bokstaven så att det i stället är sidan i färg som syns.

Tioårig grundskola införs 2028

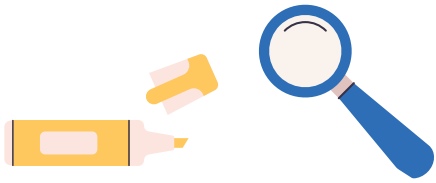
Riksdagen har beslutat att grundskolan blir tioårig från höstterminen 2028. Förskoleklassen försvinner och blir ny årskurs 1, med tydligare fokus på läsning, skrivning och matematik redan från start. Lägstadiet blir alltså fyraårigt. Skolverket arbetar just nu med att revidera kursplanerna.

Lärosäten har under sommaren och hösten skrivit de ämnesspecifika instruktioner som ska säkerställa vetenskaplig grund i undervisningen. Syftet med reformen är att stärka de grundläggande färdigheterna, säkerställa en genomtänkt progression mellan årskurserna och förbättra skolans möjligheter att sätta in stödinsatser tidigt.

Visste du att ...

Lågstadievärlden är full av små mysterier, finurligheter och sanningar – här är några du garanterat känner igen dig i.

- En lågstadielärare tar i genomsnitt 172 beslut – före lunch. (Baserat på känsla, inte forskning. Men ändå.)
- Det finns en oskriven regel om att saxar alltid försvinner exakt när man behöver dem. Ingen vet vart. Troligen till samma plats som alla vänstervantar.
- Lärarrum innehåller i genomsnitt tre öppnade kartonger med »material någon skulle fixa sen«.
- En whiteboardpenna lever i cirka 48 timmar. Sen dör den. Oftast mitt i en viktig förklaring.
- Alla planscher på väggen sitter lite snett. Ingen ser det – utom du. Varje dag.
- Långt innan fidget spinners och andra taktila verktyg nådde skolorna hade kreativa elever upptäckt häftmassans förträffliga förmåga att lugna rastlösa elevers fingrar. Tyvärr med resultatet att de lägst hängande teckningarna tappade sitt fäste i förtid.

Träna avkodning

Med *Heja! Ljud och läs på svenska* får nyanlända elever i årskurs 1–6 systematisk träning i avkodning. Materialet utgår från läsmetoden phonics och passar både för elever som ska knäcka läskoden och elever som redan har knäckt läskoden på ett annat språk än svenska och behöver en introduktion till det svenska språkets alfabet, fonologi och uttal. Läs mer på nok.se

Statsbidrag skönlitteratur

Ge barnen läsoplevelser! Målet med statsbidraget för inköp av litteratur 2025 är att öka alla barns tillgång till böcker.

Bra att veta om statsbidraget för inköp av litteratur:

- Ska användas för inköp av tryckt skön- och facklitteratur.
- Förskola, förskoleklass, hela grundskolan och gymnasiet kan söka.
- Totalt är 480 miljoner kronor avsatta 2025 för att ge elever ökad tillgång till böcker!
- Hur mycket varje huvudman har rätt att begära ut framgår av bidragsramarna, läs mer hos Skolverket.
- Inköpen kan göras när som helst under året. Ansökan om ersättning är öppen under hösten 2025.
- För inköp av läromedel kan det vara möjligt att använda annat statsbidrag som du kan läsa mer om på Skolverket.

Gå till vår
läsguide på [nok.se/
statsbidraglitteratur](https://nok.se/statsbidraglitteratur)

»Mitt jobb är att *smitta* barnen med **läsbacillen!**«

Av: Åsa Böhme

Författaren Ingela Korsell tar emot hemma i Mariefred. Hon arbetade under många år som grundskollärare innan hon 2014 började skriva på heltid – en bakgrund som genomsyrar hela hennes författarskap. Mest känd är hon för den storsäljande serien PAX, skriven tillsammans med Åsa Larsson, samt sina böcker om väsenologi – ett begrepp hon själv har myntat. Just nu är hon aktuell som en av huvudförfattarna till *Guldklassen*, en ny läslära för förskoleklass till årskurs 3, där hon kombinerar sin berättarglädje med sitt engagemang för läsundervisning och barns språkutveckling.

Hon brinner för barns och ungas läsning och säger med ett leende:

»I själ och hjärta är jag lärare, men just nu jobbar jag som författare. Mitt jobb är att smitta barnen med läsbacillen!«

Erfarenhet från Läsrådet

När regeringen 2021 inrättade Läsrådet blev Ingela tillfrågad om att vara en av ledamöterna. Hon tackade ja och arbetade i rådet under en tid, där hon särskilt drev frågor om skola, författarbesök och skolbibliotek. I dag är hon inte längre medlem, men erfarenheten från rådet är något hon bär med sig i sitt fortsatta arbete med läsfrämjande frågor.

Författarskap och drivkraft

Förutom PAX-böckerna och väsenologiserien skriver Ingela både läromedel och faktaböcker. Hon berättar att hon ofta tänker på sina tidigare elever som hade svårt med läsningen:

»Jag funderar på vad de skulle gå igång på – vad som skulle kunna fånga dem. Faktaböcker är ofta en bra väg in, särskilt för många pojkar.«

Hon menar att framgången med hennes böcker beror på kombinationen av lättillgängligt språk, spännande berättelser och lockande illustrationer: en blandning av faktatexter, berättelser och listor som gör att läsaren kan börja var som helst.

Läsning som demokratifråga

Ingela oroas över att barn och unga läser allt mindre. Hon påminner om att läsning inte bara handlar om skönlitteratur, utan om alla typer av texter – från nyhetsartiklar till faktatexter.

»Det är en demokratifråga. Att kunna läsa och skriva är grunden i utbildning, i alla ämnen. Har man svårt för det, blir mycket annat också svårt – både för individen och för samhället.«

Just nu är Ingela aktuell som en av författarna till *Guldklassen*, en ny läslära för förskoleklass till årskurs 3. Materialet fokuserar på att väcka läslust och samtidigt ge eleverna en stabil grund i både avkodning och förståelse. Här kombinerar Ingela sin erfarenhet från klassrummet med sin förmåga att skriva berättelser som fångar eleverna – och fortsätter att verka för att fler barn ska få upptäcka glädjen i att läsa. •

Ingela Korsell

Ålder: 58 år.

Yrke: Författare, grundskollärare och doktorand i pedagogik.

Bor: Mariefred.

Familj: Man och två vuxna döttrar.

Första läsupplevelse: *Vanten* »som pappa läste högt med roliga röster«.

Aktuell med: *Guldklassen* – ny läslära för fk-åk 3

Alla pratar om **phonics** – vad är det?

Att lära barn att läsa är en av skolans viktigaste uppgifter. Det är också en utmaning som kräver rätt verktyg. Forskningen visar att en strukturerad ljudningsmetod, phonics, är en av de mest effektiva vägarna in i skriftspråket.

Här är fem centrala insikter för dig som undervisar i förskoleklass och lågstadiet – nycklar som kan stärka elevernas väg från att lära sig de första bokstäverna till att behärska flytande läsning.

1

Ljud och bokstäver hör ihop

Barn behöver upptäcka att språkljuden de hör går att koppla till bokstäver på papperet. När de förstår den här alfabetiska principen blir läsning något konkret och möjligt att erövra.

2

En bra start är avgörande

I början handlar det om att leka med språket – lyssna på ljud, rimma och prova hur munnen formar olika ljud. När den grunden finns blir det lättare att se sambandet mellan ljud och bokstav.

3

Läsning och skrivning går hand i hand

Att forma bokstäver med pennan är inte bara motorik-träning. När barn får skriva de bokstäver de samtidigt ljudar och läser, förstärks kopplingen. Läsning och skrivning stärker varandra.

4

Ta ett steg i taget

Läsundervisningen behöver börja enkelt. Först ljud och bokstäver, sedan korta ord och så småningom meningar och texter. Den tydliga progressionen gör barnen trygga i sin läsutveckling.

5

Övning, variation och tålamod

Att knäcka läskoden är bara början. För att till slut kunna läsa flytande behöver eleverna många tillfällen att läsa och skriva – gärna i olika sammanhang. Några behöver extra stöd och andra mer utmaningar, men alla gynnas av riklig träning.

Att undervisa i läsning handlar både om att ge eleverna en stabil metod för att knäcka läskoden och om att väcka intresse för språk och texter. Med en strukturerad phonics-undervisning som grund, kombinerad med rikliga tillfällen till meningsfull läsning och skrivning, får eleverna de bästa förutsättningarna att utvecklas till säkra och engagerade läsare.●

Hämta häftet på
nok.se/phonics

Ljuda för stärkt läs- och skrivutveckling

Av: Jenny Damberg

För elever som kämpar med att knäcka läskoden kan extra träning på kopplingen mellan ljud och bokstav göra stor skillnad. Med *Ljuda och läs* och *Ljuda och skriv* får du som lärare verktyg som stärker både avkodning och inkodning (skrivande) – på ett strukturerat, forskningsbaserat och samtidigt lekfullt, multisensoriskt sätt.

»När elever får ljuda, forma och skriva bokstäver i rätt ordning tränas hjärnan på flera sätt samtidigt. Det gör att kopplingen mellan ljud och bokstav blir starkare och mer automatiserad«, säger Camilla Nilvius, lektor i pedagogik vid Linnéuniversitetet och författare till materialen.

»Skrivandet är en motiverande faktor, det ska man dra nytta av.«

Två material – en gemensam grund

Ljuda och läs och *Ljuda och skriv* bygger båda på strukturerad ljudmetod, där bokstäverna introduceras i en medveten ordning som underlättar ljudanalys och läsinlärning.

»Strukturerad ljudmetod handlar om att stärka kopplingen mellan ljud och bokstav. Det är något som också lyfts i arbetet med den kommande läroplanen 2028, där man betonar vikten av systematisk och forskningsbaserad undervisning i den tidiga läs- och skrivutvecklingen – men det är egentligen gammal kunskap. Vi känner igen det från äldre läroböcker. Man lär ut bokstäverna i en medveten ordning där man börjar med ›SOLARMEN‹, ljud man kan hålla ut, och väntar med så kallade klusiler – stopp-ljud som till exempel g och k.«

Hon förklarar att läraren i strukturerad ljudmetod ofta undervisar om var och hur ljudet skapas i kroppen och kopplar grafemet till ljudet.

»*Ljuda och läs* och *Ljuda och skriv* kompletterar varandra och det är en stor fördel att ha båda inne i klassrummet. Jobbar man till exempel med *Den magiska kulan* i högläsningen kan man träna på att ljuda och läsa och ljuda och skriva i anslutning till det. *Ljuda*-böckerna är fördjupande och stöttande material för de elever som har svårt att komma i gång med att knäcka koden och som behöver en mer explicit undervisning för att lyckas med det.«

Camilla betonar att lärarens närvaro vid ljudandet är avgörande.

»Det som är viktigt är att barnen inte lämnas ensamma utan att man som pedagog är med när de ljudar ihop och när de segmenterar (delar upp) ord.«

Skrivandet som drivkraft

Camilla beskriver att skrivandet ofta kommer först i den allmänna läs- och skrivutvecklingen.

»Redan i förskolan är många barn nyfikna på bokstäver och att skriva, även om det inte sträcker sig längre än till att vilja skriva det egna namnet. Skrivandet är en motiverande faktor, det ska man dra nytta av. Men det får inte bara vara barnets intresse som styr i skolan. Det gäller att koppla på systematiken också, till exempel ljud och bokstav.«

Motoriken gör skillnad

Att skriva för hand spelar en viktig roll för lärandet.

»Det är viktigt, eftersom det stimulerar fler kognitiva processer. Att forma med penna präglar minnet mycket mer än om man trycker på tangenter. Att koppla på fler sinnen, genom att exempelvis titta i en spegel när man uttalar fonemet (språkljudet) stärker också inlärningen.«

Läraren behöver finnas med

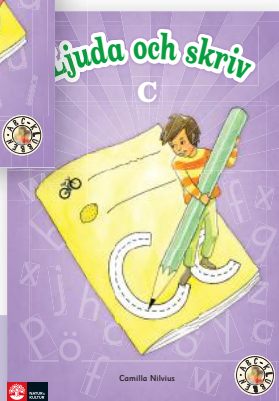
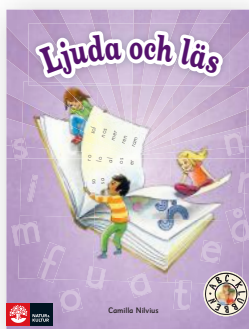
Camilla återkommer till att lärarens aktiva stöd i ljudningen är avgörande.

»Läraren behöver finnas med som stöd i både läsning och skrivning, och anpassa övningarna utifrån var varje elev befinner sig.«•

Camilla Nilvius

är författaren bakom *Ljuda och läs* och *Ljuda och skriv*. Hon är också lektor i pedagogik på Institutionen för pedagogik och lärande vid Linnéuniversitetet. Camilla har över 25 års erfarenhet som klasslärare och speciallärare i åk F-3.

3 tips

Camilla Nilvius tipsar om mer på temat

1
Om phonics på
nok.se/phonics

2
*Undervisning vid
läs- och skrivsvårigheter,*
Specialpedagogiska
skolmyndigheten.

3
*Hur pennan kan hjälpa din
hjärna,* avsnitt av *I hjärnan*
på Louise Epstein,
Sveriges Radio P1.

När fakta får klor och tassar

Så får du eleverna att läsa och skriva faktatexter.

Hur får man lågstadieelever att både vilja läsa och förstå faktatexter? Sara har hittat ett sätt. Hon är klasslärare i åk 1–3 och författare till PULS Faktakort om djur, där varje kort rymmer en kort text, en tydlig bild och en fråga som lockar till samtal. Tanken är enkel: att göra faktatexter tillgängliga och inspirerande – och samtidigt ge eleverna verktyg för att själva skriva egna.

»Jag ville skapa något konkret och greppbart, där eleverna får möta både fakta och frågor«, berättar hon.

Vi sätter oss ner med Sara för att prata om varför läsförståelse alltid är i fokus, hur hon själv arbetar med faktatexter i klassrummet och varför djur är den perfekta ingången för nyfikna elever.

När du börjar med en ny faktatext i klassen – hur gör du för att fånga elevernas intresse?

»Äh, här finns det så många ingångar, men oftast börjar vi med att titta på någon av bilderna och så får eleverna ›brainstorma‹: Vad är det på bilden? Vad tror de att texten kommer handla om? Vad känner de till sedan tidigare? Just att knyta an till elevernas tidigare erfarenheter brukar fungera bra, de har ofta mycket att berätta!«

Vad gör du när en elev tycker att faktatexter är för svåra eller tråkiga?

»Då sätter jag mig tillsammans med eleven och så tittar vi på texten. Jag försöker hitta något som fångar elevens intresse, antingen någon detalj eller en fråga: ›Visste du att igelkotten har flera tusen taggar!‹. Om texten är för svår, tittar vi i stället på bilderna och rubrikerna. Det är ofta en bra hjälp.«

Sara Rådling
Lågstadie lärare och
författare till PULS
Faktakort djur

Djur + fakta
+ nyfikenhet
= sant!

Med PULS Faktakort om djur
blir faktatexter både roliga
och begripliga.

Hur brukar du använda fyrfältare tillsammans med eleverna?

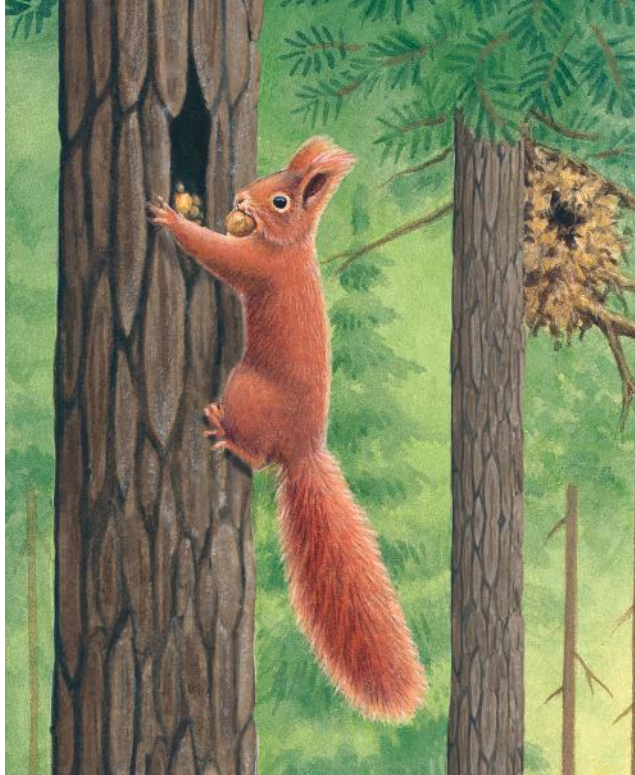
»Allra först tittar vi på eller repeterar fyrfältarens innehåll och struktur: vad innehåller den för rubriker och vad för slags fakta kan passa i varje fält. Sedan modellerar jag hur fyrfältaren kan fyllas i, till exempel att det kan räcka att enbart skriva stödord. Om eleverna arbetar med att leta fakta på egen hand kan de ha fyrfältaren bredvid sig och fylla i allt eftersom de hittar fakta. Med lite äldre elever (tredjeklassare) har jag även provat att använda fyrfältaren som stöd vid muntliga presentationer. I stället för läsa upp en hel lång faktatext, har eleverna plockat ut det viktigaste från sina egna texter, fyllt i en fyrfältare och använt den som ett slags tal-kort. Det ger både mer djup åt själva faktakunskapen och större flyt i berättandet.«

Har du några favoritövningar, som du tycker fungerar extra bra ihop med faktatexter?

»I en faktabok med längre texter tycker jag det är en stor fördel att läsa rubriker och bildtexter först. Använder man faktakorten från PULS-lådan tycker jag att man med fördel kan använda sig av både EPA och APE. Antingen om du som lärare gått igenom faktainnehållet eller om eleven läst på egen hand och att ni sedan går vidare med att diskutera innehåll och eventuella frågor i par och sedan tillsammans i klassen, eller om ni först gemensamt läser texten och diskuterar. Sedan kan eleverna arbeta i par och slutligen enskilt med att till exempel skriva ner frågor, funderingar eller fakta. För att befästa (och testa) elevernas faktakunskaper, vill jag även gärna slå ett slag för övningen Fråga – fråga – byt. Där får eleverna utmanas i att svara på frågor om det faktaområde ni arbetat med, men på ett lättisamt sätt.«

Vad vill du att eleverna ska ta med sig från faktakorten – förutom rena fakta om djur?

»Min förhoppning är att eleverna med det här arbets-sättet får träna på förmågan att läsa för att lära – att använda läsningen som ett verktyg för att söka och förstå information.«•

Så funkar PULS Faktakort djur

I lådan finns 50 faktakort.

Två sidor:

Framsida: kort beskrivning av djurets utseende, beteende och livsmiljö.

Baksida: faktatext med rubriker och en elevfråga.

Indelning:

Sex kategorier – däggdjur, fåglar, fiskar, insekter & spindeldjur, kräldjur & groddjur, nässeldjur & blötdjur.

Användning:

Tips till klassrummet – så kan du använda faktakorten

I

Läs och gissa! Läs framsidan högt utan att visa bilden
– låt eleverna gissa vilket djur det är.

2

Para ihop! Använd korten för att sortera djur i grupper:
land/vatten, ägg/levande ungar, växtätare/rovdjur.

3

Fråga tillbaka! Låt eleverna själva skriva nya frågor till korten och utmana varandra.

DÄGGDJUR

Ekorre

Ekorren har rödbrun päls som blir gråare på vintern. Den har en lång och yvig svans. Svansen hjälper ekorren att hålla balansen när den hoppar mellan träd. Ekorren älskar att äta nötter, frön och bär. På hösten samlar den mat för att ha till vintern.

Utseende

Ekorren har en rödbrun päls. På vintern blir pälsen lite gråare och det växer ut tofsar på ekorrens öron. Ekorren kan bli upp till 25 centimeter lång. Den yviga svansen är ungefär lika lång som kroppen. Svansen hjälper ekorren att hålla balansen när den hoppar mellan olika träd.

Bo och ungar

Ekorren bygger sitt bo högt uppe i ett träd.
Boet är byggt av ris och kvistar.

Honan får 2 eller 3 kullar med ungar varje år. En kull brukar vara upp till 7 ungar. Ungarna är nakna och blinda när de föds. Honan diar ungarna de första veckorna. Om något stör honan i boet, flyttar hon ungarna en i taget till ett säkrare bo.

Föda

Ekorren tycker om att äta frön, ekollon, nötter, bär och bark. Under hösten samlar ekorren mat och gömmer den för att ha till vintern. Men ekorren kommer inte alltid ihåg var den har gömt maten.

Övrigt

Ekorren har bra syn men kan inte skilja på röd och grön färg. Den är duktig på att simma.

Kommer du ihåg?

Vad använder ekorren sin svans till?

U.S. Forest Service. 1979. *Forest Management Planning*. Washington, D.C.: U.S. Forest Service.

4

Bygg en text! Använd en fyrfältare eller sexfältare och skriv gemensamma faktatexter utifrån ett kort.

5

Läs och redovisa! Ge eleverna ett kort i »läxa« – nästa dag får de redovisa djuret med egna ord och kanske en bild.

➔ **Direkt till klassrummet!**

Vill du prova direkt i din klass?
Scanna QR-koden och hämta
VÖL-schema och fyrfältare
– färdiga att skriva ut och använda
tillsammans med faktakorten eller
andra faktatexter.

Hej lågstadielärare!

Hur gör du för att engagera dina elever i högläsningen?

Felicia Adrianzon

Bergaskolan,
Upplands-Bro kommun

»Jag planerar min högläsning utifrån flera aspekter. Det är mer än en mysig stund – det väcker nyfikenhet, utvecklar språket och skapar gemenskap. Genom att variera böcker och genrer får eleverna möta olika uttryck, teman och nya ord. Jag stannar ofta upp för att prata om svåra ord och känslor, vilket gör högläsningen till ett gemensamt samtal där eleverna kopplar texten till egna erfarenheter.

Det bästa är när hela klassen är uppslukad och utbrister »nej!« när lässtunden tar slut.«

Boktips:

- *Jakten på Jack*
- *Spökbyrå-serien*

Andreas Lundvall,

Torsviks skola,
Lidingö

»Jag väljer ofta böcker med utgångspunkten att eleverna ska kunna koppla sina egna känslor och upplevelser till dem. Om de är skrivna med ett barns perspektiv brukar eleverna lättare ta till sig berättelsen.

Att våga gestalta texten genom pausering, dynamik och olika röstlägen är avgörande för att skapa variation och nerv för lyssnarna. Ta ut svängarna och ha kul! Att stanna upp och släppa in elevernas tankar är också ett bra sätt att skapa engagemang.

Jag vill tipsa om:

Boken *Pappa Polis* av Laura Trenter som jag brukar läsa för mina tredje-klassare. Det är en realistisk och spännande deckare som verkligen brukar gripa tag i lyssnarna.«

Annika Meinert Akrawi

Kungshögsskolan,
Malmö

»Jag älskar högläsning – en av dagens bästa stunder för eleverna. På vår skola finns den inlagd i schemat, vilket ger extra fokus. Eleverna uppskattar att lyssna och följa med i bilderna, och jag använder ofta en Ladibug för att alla ska se tydligt.

Inför biblioteksbesök läser jag ofta första delen i olika bokserier, vilket gör att många vill låna fler böcker. Jag varierar mellan bilderböcker, faktaböcker, lättlästa och kapitelböcker – både mina och elevernas val.

Tips på högläsning böcker:

- *Karma och Jonar* (bild- och kapitelböcker)
- Jan Löfvs sagor
- Julia Donaldsons böcker (roliga att arbeta med, vissa finns även som film). Högläsning ger avkoppling och väcker fantasin, men kan också bli startpunkt för aktiviteter som tränar läsförståelse och ordförråd. Jag läser alltid boken i förväg för att kunna förbereda eleverna på innehållet.«

Boktipsare

Oskar

9 år, Nacka/Stockholm

»Serien *Fruktansvärda grejer som ingen får veta* av Martin Olczak. Jag vill tipsa om den här serien för det är mycket fantasy, vänskap och böcker. De är spännande och lite läskiga.«

Ilse

9 år, Stockholm

»Mitt boktips är böckerna om *Humlan Hansson* av Kristina Sigundsdotter. Jag gillar dem eftersom det är bra humor. De är lite knasiga. Det finns till exempel några hästtjejer som springer ut på skolgården i bara trosorna. Böckerna passar både killar och tjejer.«

LYCKAS MED HÖGLÄSNINGEN

Högläsning med *flerspråkiga* elever i lågstadiet

Av: Maria Heimer

»Högläsningen är betydelsefull i alla ämnen och kan ha olika syften. Vi kan till exempel läsa högt för att låta eleverna uppleva läsning och litteratur och för att skapa en läsande gemenskap. Vi kan också läsa högt för att utveckla elevernas språk och kunskaper och för att upptäcka nya intressen och ämnesområden. Alla dessa syften är viktiga att tänka in i högläsningen med flerspråkiga elever.

Högläsningen hänger nära samman med textsamtalet och för våra flerspråkiga elever är textsamtalet extra viktigt att prioritera, helst både före, under och efter högläsningen. Det beror på att eleverna då får förutsättningar att skapa sig nödvändiga bakgrundskunskaper som är så viktiga för deras förståelse. De får också möjlighet att samtala om nya ord och ta del av vad andra elever och läraren tänker om texten och på så sätt förstå innehållet och även fördjupa sin förståelse.

Innan vi läser texten högt med eleverna, är det viktigt att vi läser den själva först. Då kan vi få syn på vilka bakgrundskunskaper eleverna behöver ha för att förstå texten, och vilka ord vi behöver arbeta med i undervisningen. Det finns olika sätt att stötta eleverna med bakgrundskunskaper, till exempel med hjälp av föremål, bilder, dramatisering, samtal om omslag och/eller baksidestext alternativt att göra en bildpromenad. Men bildpromenad menas att vi bläddrar i boken och samtalar om bilderna utan att läsa texten. Bilderböcker och faktabilderböcker är utmärkta att läsa högt. Ofta har de tapetsidor med illustrationer som kan användas både i förförståelsen och i samtalet efter läsningen. Tapetsidorna finns på omslagets insidor, både fram och bak. Ibland är det samma illustration, ibland är det olika illustrationer.

De metoder som används för att skapa nödvändiga bakgrundskunskaper kan även användas i arbetet med de utvalda orden. Att gå igenom alla de nya orden innan vi börjar läsa bör vi undvika, eftersom eleverna då inte har något att hänga upp orden på. Det är bättre att samtala om dem i det sammanhang som eleverna möter dem och gärna stötta med bilder och vad ordet heter på elevernas förstaspråk. Under *Lyckas med högläsningen* finns fler tips på högläsning med flerspråkiga elever. Lycka till! «

Maria Heimer

Maria Heimer är författare, föreläsare och handleder förskolor, skolor och bibliotek i högläsning som språk- och kunskapsutvecklande verktyg. Hon har varit delaktig i flera utvecklingsprojekt i flerspråkiga områden i Malmö, Lund och Borås. Maria boktipsar även under namnet Bokskloken och har ett stort engagemang för läsfrämjande.

Lyckas med högläsningen

– Maria tipsar:

- Välj en bok som är inom zonen för möjlig utveckling, det vill säga med 5–10 procent nya ord och ett innehåll som eleverna har erfarenhet av. Variera nivån på de böcker du väljer, så att alla elever under läsåret får möta texter inom sin zon för möjlig utveckling.
- Tänk på att över tid välja böcker som både är en spegel och ett fönster, det vill säga böcker som eleverna kan känna igen sig i och böcker där de får ett fönster mot andra sätt att leva och vara.
- Välj en tidpunkt för högläsningen när eleverna är pigga och orkar lyssna på texten och delta i samtalet.
- Läs på en plats där inget stör eller distraherar eleverna.
- Var noggrann med att skapa en förförståelse och en förväntan på boken innan du börjar läsa den högt. Samtala, lek, dramatisera, använd föremål; det är bara fantasin som sätter gränser.
- Säkerställ att eleverna ser bilderna i boken medan de lyssnar till texten.
- Läs med inlevelse och bjud in eleverna till att vara aktiva.
- Läs så lång stund som eleverna orkar koncentrera sig. Utöka efter hand.
- Använd elevernas båda eller alla språk så långt det är möjligt i högläsningen och samtalet.

Här väcks **läslusten** – *varje dag*

Bakom varje bok finns människor som vill väcka barns intresse för ord, berättelser och läsning. På Natur & Kultur samarbetar förläggarna med redaktörer, författare, illustratörer, formgivare och andra för att skapa böcker som engagerar och inspirerar – i klassrummet och utanför det. Följ med förläggarna Maria Wedar och Marie Augustsson och se hur arbetet går till på ett förlag där läsningen alltid har en självklar plats.

Hej **Maria Wedar**! Du är förläggare inom svenska på Natur & Kulturs Läromedel, berätta hur en vanlig arbetsdag ser ut för dig!

»Den innehåller ofta många möten, Teams-chattar och mejl. Jag samarbetar med många olika personer: författare, redaktörer och formgivare, ofta på distans, så mycket kommunikation sker digitalt. Men jag bollar också idéer med kollegor här på kontoret, som andra förläggare och medarbetare på marknadsavdelningen. Jag läser manus, granskar skisser och omslagsförslag, skriver avtal med frilansare och svarar på frågor från lärare som kontaktat vår kundtjänst. Det är ett varierat och kreativt arbete.«

Hur kommer en bokidé till ditt bord – får du in spontana manus eller beställer du?

»Det är både och. Vi får ofta in idéer från lärare som vill skriva om något de brinner för, och ibland leder det till en bok. Men ofta är det vi som identifierar ett behov och söker upp författare. När det gäller större basläromedel är det nästan alltid vi förläggare som initierar projektet.«

Hur lång tid tar det att ge ut en bok/läromedel?

»En bok inom kompetensutveckling tar ungefär ett år, beroende på författarens tid och möjlighet att skriva – ofta är det lärare som har heltidsjobb. När slutmanus är

klart tar det minst sex månader innan boken finns i lager. För basläromedel är processen ännu längre, ofta flera år, med olika faser där vi projekterar, analyserar behov, sätter koncept och producerar.«

Om du fick ge ett tips till lågstadielärare för att väcka läslust, vilket skulle det vara?

»Det finns så mycket roligt att göra och som lärare redan gör! Att skapa tid och plats för läsning, att ha gott om böcker i olika nivåer och genrer, och att erbjuda mysiga platser att läsa på. Och läraren är såklart den bästa inspiratören, genom att läsa högt och visa att hen själv älskar böckerna.«•

Hej **Marie Augustsson**, berätta om ditt arbete som förläggare på Natur & Kulturs barn- och ungdomsredaktion. Vad gör du om dagarna?

»Möten, mejl och manus! Skämt åsido, men det är en hel del administration och planering. Många tror kanske att vi mest läser, men så är det inte. Det görs kalkyler, förhandlas och skrivs avtal, rättighetsfrågor ska hanteras, tidplaner förankras med upphovspersoner, säljtexter ska skrivas. Men på att göra-listan finns såklart även manuskriptläsning och manusutveckling.«

Hur kommer en bokidé till ditt bord – får du in spontana manus eller beställer du?

»Jag tror inte att man kan beställa manus, men man kan föreslå idéer. Kanske har man läst en skribent som verkar intresserad av ett ämne och då föreslår att hen ska skriva något om det. Så var det med Elin Cullheds *Gudarna* och serieboken *Vi kommer snart hem igen* av Jessica Bab och Peter Bergting. Vi tar emot ca 1000 spontant inskickade manus per år och det händer att vi hittar något i manus-mejlen, till exempel kom Helena Hedlunds *Det fina med Kerstin* in den vägen. De kan också komma via tävlingar, som Nora Khalils *Yani* som var en text hon skickade till Tensta konsthalls texttävling.«

Hur lång tid tar det att ge ut en bok?

»Det tar ungefär 1–2 år, beroende på olika faktorer, som hur mycket jobb det är med texten, om man hittar rätt illustratör (som har tid) och så tajming med övrig utgivning. Vi säljer in böckerna till bokhandeln ett halvår innan boken finns och då berättar vi om boken, författaren, målgrupp och visar illustrationer och omslag.«

Om du fick ge ett tips till lågstadielärare för att väcka läslust, vilket skulle det vara?

»Lärarna är så klart mycket bättre på det än jag, men utnyttja statsstödet för inköp av litteratur. Forskningen visar att det finns en enskild sak som ökar läsningen: tillgång på litteratur. Bär själv alltid omkring på en bok och läs böcker så att barnen får läsande förebilder. Extra viktigt när det gäller manliga lärare, eftersom pojkars läsning är lägre än flickors (i alla åldrar). Barn gör som vi gör, inte som vi säger till dem. Besök bibliotek, låt de låna böcker, läs och prata om böcker och var noga med att inte värdera vad de läser. Många barn gillar tävling och även om lågstadiet är för unga för att delta i »Den stora läsutmaningen« finns det inget som hindrar att ni arrangerar egna, mindre tävlingar. Hur många lästimmor kan ni skrapa ihop på en termin? Utmana, uppmuntra, belöna! «●

Läs mer. Lär mer.

Vi vill att fler människor ska kunna engagera sig i sin omvärld. Läsnad och lärande stärker samhällsengagemang och demokrati. Därför ger vi varje år miljontals kronor till läsförämjande aktiviteter och spridning av litteratur. Vi delar ut Natur & Kulturs läspris på 250 000 kronor och arrangerar Läs-konferensen. Dessutom har vi en ledande utgivning av läromedel för läsinlärning och läsförståelse – och en prisad utgivning av skön-, fack-, barn- och ungdomslitteratur. Vi är läsförlaget.

Ut med undervisningen —och in med inspirationen!

Fler och fler lärare upptäcker fördelarna med att flytta klassrummet utomhus – inte bara för att få in mer rörelse, frisk luft och variation, utan också för att undervisningen ofta blir både konkretare och mer lustfylld. Men hur gör man egentligen för att få till en strukturerad, meningsfull lektion ute? Och hur får man med sig hela klassen, även de som är ovana eller motvilliga? I den här artikeln delar Malin Gustavsson, lågstadielärare och författare, med sig av sina bästa tips, exempel och knep.

Vad brukar du tänka på allra först när du planerar en lektion utomhus – var börjar du?

»Jag brukar tänka att, precis som med all undervisning så är det viktigt att vara väl förberedd. Jag funderar över vad vi ska arbeta med och varför vi ska göra det utomhus. Jag tar fram material som vi behöver och väljer en passande plats. Om eleverna ska arbeta i par så ser jag till att innan ha funderat ut vem som ska arbeta med vem. Med nya grupper brukar jag arbeta in tydliga rutiner så att alla elever vet hur vi gör när vi har utomhuslektion. T.ex. så börjar och slutar vi alltid på samma sätt. Det kan också vara bra att ha bestämt hur vi återsamlas, vilket är vårt »samlingsljud«, var återsamlas vi och när?»

Har du något favoritmoment eller övning som alltid funkar oavsett klass eller väder?

»Ett favoritmoment som går att variera mycket är olika typer av promenader. Det brukar fungera bra oavsett klass och väder. När vi arbetar med alfabetet/första ljudet så skulle det kunna vara att eleverna arbetar i par och längs promenaden har jag satt upp olika uppgifter. Vilket innebär att det längs promenaden hänger bilder på olika bokstäver t.ex. 1. S, 2. R, 3. O osv. Med sig på promenaden har eleverna en bingobricka med olika bilder på t.ex. sol, räv, orm osv. När de kommer till bokstäverna så gäller det att hitta en bild där första ljudet är t.ex. S, vid S skriver de då en 1:a osv.»

Vad gör du om en övning utomhus plötsligt inte fungerar – har du någon plan B?

»Om en övning inte skulle fungera så bryter jag den och återsamlas med gruppen i ring. Vi pratar om vad som fungerade bra och vad som kan bli bättre och sedan byter jag till en övning som jag vet att de kan och som jag vet kommer att fungera för gruppen. Personligen tycker jag att ringövningar alltid är bra övningar för där ser och hör alla elever varandra och där håller jag gruppen nära.»

Hur gör du för att få med dig hela klassen – även de elever som kanske är ovana vid eller motvilliga till utomhusaktiviteter?

»Här gäller det att vara tydlig, en utelektion är en lektion precis som när vi har lektion i klassrummet. Det är ingen skillnad. Detta måste man ha pratat om innan eftersom många elever som är ovana vid utomhusundervisning förknippar »ute« med rast och lek. Men som sagt en utelektion är en lektion precis som vilken lektion som helst.»

»Det brukar vara ganska lätt att få med sig de flesta eleverna när vi arbetar utomhus vilket jag tror kommer av att här ingår rörelse, frisk luft och att vi ofta leker in kunskapen.»

Hur mycket tid brukar du avsätta för en lektion utomhus, och hur hinner du med allt inom ramen för schemat?

»Jag tycker att det brukar fungera bra att vara utomhus ca 40–60 min. Jag lägger alltid utomhuslektionen i anslutning till rast för att inte på- och avklädningsmomentet ska ta tid av lektionen. I början får man räkna med att det tar lite längre tid att ha

utomhuslektion men när man skapat tydliga rutiner och struktur så går det fortare och smidigare.»

Har du några tips på hur man kan börja i liten skala om man inte är van vid att undervisa utomhus?

»Det brukar vara bra att ha övningar i ring för att hålla ihop gruppen eller olika typer av promenader i par. Man kan testa att göra en övning som ni lika gärna kan göra inomhus t.ex. att låta eleverna presentera en bok. Det är som sagt bra att alltid ha utelektionen i anslutning till rast. Det är också bra att göra övningar där du håller gruppen nära. Testa att ta en kort promenad i ca 15 min med insmugna lärmoment längs vägen när ni t.ex. går till matsalen som en första start.»

Malin Gustavsson

Malin Gustavsson är utbildad grundskolelärare för F–6. Utomhusundervisningen har gått som en röd tråd genom hennes lärargärning och hon ser många fördelar med att lägga delar av sin undervisning utomhus.

Tips på övningar

för att öva första ljudet/alfabetet:

→ Ha lådor eller rockringar med olika bokstäver. I varje låda/rockring ska eleverna i par samla saker. T.ex. K (som första ljud) där lägger eleverna t.ex. en kotte.

→ Spela memory. Jag har haft gröna och gula små koner. Under de gröna konerna har jag fäst bilder på olika saker t.ex. sol, ko och ros. Under de gula konerna har jag fäst bokstäver som t.ex. s, k, r. Det gäller sedan för eleverna att hitta paren dvs s-sol, k-ko och r-ros.

→ Stafett med alfabetet och första ljudet på olika sätt. Häng upp laminerade bokstäver i skogen eller på skolgården. Dela in eleverna i lag och ställ upp dem i stafettled. På signal springer första eleven i varje lag och hämtar en bokstav, växlar sedan till nästa. När tiden är slut bildar lagen så många ord som möjligt av sina bokstäver.

En lekfull väg till språket

Fritidshemmet har fantastiska förutsättningar att fånga eleverna här och nu och ge språket, läsningen och skrivandet ett meningsfullt sammanhang. Utgå från elevernas intressen och se potential i förekomna och planerade aktiviteter, i stunden och i det eleverna gör.

Kim Sjöberg

Författare till *Drakarna* – en lekfull väg till språket och *Drakarna* – Året om

Läs och lär tillsammans

Möt spännande drakkaraktärer som tar med eleverna på olika aktiviteter och upplevelser! I drakarnas värld skapas möjligheter att lära av varandra och enskilt, på ett lekfullt sätt.

Passar
både fritids
och skola

3 tips för det språkutvecklande arbetet:

1

Högläs

Planera högläsning utifrån elevernas intressen och behov. Samtala om det lästa och om möjligt, upplev och skapa aktiviteter utifrån högläsningens innehåll.

2

Språka lekfullt

Drakarna som tema passar för alla åldrar! Vad heter drake, ägg och eld på olika språk? Låt eleverna ta hjälp av er och varandra och sätt upp alla ord på väggen med ländernas flaggor intill.

Detta väcker nyfikenhet och ger eleverna möjlighet att upptäcka nya ord och språk på ett lekfullt sätt. Eleverna tittar på orden och jämför likheter och skillnader. Aktiviteten fungerar som ett gemensamt startskott och utifrån det skapas en nyfikenhet och intresse att lära sig mer om drakar, flaggor och kartor!

3

Skolbibliotek och läsmiljöer

Använd skolbiblioteket för att få in läsning på fritidshemmet. Få stöd av skolbibliotekarien med att välja ut litteratur som utgår från elevernas intressen. Skapa miljöer där litteratur finns tillgängligt, men också platser där läsningen kan genomföras. Vad sägs om en läslåda (t.ex. en dekorerad flyttkartong) som eleverna kan sitta i och flytta till lite mer avskilda platser? •

Vi bjuder på en höstaktivitet
ur *Drakarna – Året om*

HÖST

2. Viskande drake

Lära känna-lekar

Om aktiviteten

Eleverna fortsätter att lära känna varandra på fritidshemmet. Nu är det tid för Samsas samarbetsutmaning. Denna aktivitet kan användas vid samling eller i en övergång för att fånga eleverna. Precis som i den klassiska viskleken ska eleverna nu skicka vidare, men denna gång en rörelse i stället för ett ord.

Gör så här

Låt eleverna ställa sig på ett led. Den elev som står sist i ledet klappar kamraten framför sig på axeln, denna vänder sig om och tittar på kamraten som gör ett kort rörelsemönster på 2–3 rörelser, exempelvis hopp, klapp, knäböj. Eleven som tittade på rörelserna knackar nu nästa elev på axeln som vänder sig om och får se kamraten göra samma rörelsemönster, och så fortsätter det hela ledet. När eleven som står först i ledet har fått göra rörelsemönstret, ställer sig hen tillsammans med eleven som stod sist i ledet och båda gör rörelsemönstret. Blev det likadant? Eller förändrades det längs vägen?

In i texten – tillsammans!

När elever och lärare möts i gemensam läsning händer något särskilt. Genom högläsning, samtal och nyfikenhet växer både förståelsen och läslusten. Här delar Malin Fransson sina bästa tips för hur vi kan göra läsningen till en gemensam upptäcktsresa.

Vad innebär gemensam läsning?

Det handlar om att bjudas in i en läsgemenskap. Högläsning och samtal om text är grejen och *hur* läraren läser och samtalar med eleverna är av avgörande betydelse. Gemensam läsning och modellering, av både lärare och elever, är centralt för att öva och utveckla elevers läsförståelse. En gemensam läsning innebär att vi tillsammans möter text. Det kan handla om att läraren högläser för hela klassen, att en mindre grupp läser tillsammans eller att eleverna läser i par.

Varför ska man arbeta med gemensam läsning?

Syftet med den gemensamma läsningen är att skapa motivation, ge eleverna förståelse, visa på lämpliga lässtrategier och, framför allt, låta eleverna delta i fokuserade och högkvalitativa samtal med fokus på både texternas innehåll och form. Det är under den gemensamma läsningen som vi skapar en gemensam litterär repertoar. I interaktionen kring texter delar vi tankar, tolkningar och lässtrategier, och där eleverna får både kognitiva och språkliga stödstrukturer. När läsningen blir en social aktivitet kan motivationen hos den enskilda eleven öka. Här får eleverna lyssna till sina kamraters olika läsarresponsor och ovana läsare får hjälp att vandra runt i texten och stimuleras att vidga sin förståelse. Den gemensamma läsningen och textsamtalet är nödvändiga arbetssätt på väg mot den självständiga läsningen.

Hur arbetar man med gemensam läsning på bästa sätt?

En bra formel att utgå från är den utökade didaktiska formeln för läsförståelse:

*Läsning = avkodning * förståelse + motivation + aktivitet*

För att utveckla läsförståelse krävs att eleven:

- Kan avkoda texten.
- Har tillräcklig ordförståelse.
- Använder lässtrategier.
- Aktiverar sina erfarenheter kring det ämne texten handlar om.
- Aktiverar sina tidigare erfarenheter av texttypen.

Ett klokt upplägg vid gemensam läsning är att fundera över vad som ska ske *innan*, *under* och *efter* texten. För mig är valet av text något av det roligaste i undervisningsplaneringen. Det är utifrån den valda texten som aktiviteter *innan*, *under* och *efter* växer fram.

Innan textläsningen handlar det om att aktivera elevernas förförståelse. En bild kan bli en konkret väg in i texten och öka både motivationen och nyfikenheten att ta sig an texten. Läsförståelse är så mycket mer än bara text. Idag är en stor del av det eleverna möter multimodalt och då blir just läsförståelse av både det verbala och det visuella central. Några tips kan vara att zooma in på detaljer i en bild, prata om stämningar och perspektiv eller vad bilden ger för ledtrådar om texten. Jag utgår ofta från Ann-Marie Körlings bildpromenader (2017). Samtal om bild kan bli en tankestötta för eleverna när det kommer till lässtrategier. Vad kan de förutspå utifrån bilden, vilka relationer och samband ser de och vilka slutsatser om berättelsen kan de dra? Bildpromenader ger ytterligare ingångar till att berika språket, till att uppleva konstuttryck och till att öva tolkning och förståelse av texter. När elever uppmuntras att använda alla sina språkliga resurser och lyfta fram begrepp och fraser på de språk de kan, utvecklas och fördjupas den språkliga förståelsen. Samtidigt får elevernas erfarenheter och språk både värde och utrymme.

»När läsningen blir en social aktivitet kan motivationen hos den enskilda eleven öka.«

Under den gemensamma läsningen sker mycket modellering och interaktion. Elever och lärare samtalar om passande lässtrategier, tankar kring textens tema och budskap samt om textens form. För att öka delaktigheten och flerstämigheten i rummet tycker jag att parsamtal mellan elever ofta är en lämplig samtalsmodell. Därefter kan läraren lyfta delar av det som paret har diskuterat, så att alla elever får ta del av varandras tankar.

Efter textläsningen finns goda möjligheter att både öva och utveckla elevernas textrörlighet med frågor som aktiverar deras förmåga att koppla texten till sig själva

och egna erfarenheter, till andra texter och till omvärlden. Ofta kan frågor få eleverna att se texten i ett annat ljus. Tänk så ofta jag får nycklar in i text genom att lyssna på mina elevers tankar om text och bild! •

Malin Fransson

Malin Fransson arbetar som adjungerad adjunkt vid Institutionen för ämnesdidaktik vid Stockholms universitet samt som lärare i svenska och svenska som andraspråk. Hon har över tjugo års erfarenhet som lärare i grundskolan och på gymnasiet. Hos Natur & Kultur är Malin bland annat författare till läsförståelsematerialet *Öva och Pröva*.

Malin är just nu aktuell med *Öva & pröva* för åk 3, ett läromedel som ger eleverna möjlighet att träna läsförståelse och förbereda sig inför nationella provet i svenska och svenska som andraspråk.

B**PP**

Sverige, Port Payé

Ej retur

Hej lågstadiet!

Det här är en tidning för dig som undervisar i förskoleklass till årskurs 3. Här får du inspiration, konkreta lektionsidéer och inblick i hur andra lärare arbetar i lågstadiet – med fokus på läsning och läsinläring i detta nummer.

Vi hoppas att *Hej lågstadiet!* blir ett stöd i din undervisning och en källa till nyfikenhet och igenkänning.

Hör gärna av dig med tankar och idéer:
lagstadiet@nok.se